

Op zoek naar personen in WOII-bronnen

Versie april 2020, opgesteld door Regionaal Archief Alkmaar

Inhoud

Op zoek naar personen in WOII-bronnen	1
Inleiding	2
De archievenwereld	3
Informatie per thema	4
Arbeidsinzet.....	4
Holocaust en oorlogsslachtoffers.....	4
Kampen	5
Soldaten & krijgsgevangenen.....	5
Verzet	6
Collaboratie & Duitse krijgsdienst.....	7
Belangrijke archiefinstellingen en archieven	8
Arolsen Archives (Hessen).....	8
Het Rode Kruis (Nationaal Archief)	8
Het Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging (Nationaal Archief).....	8
Centraal Bureau voor Genealogie (Den Haag)	8
NIOD Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies (Amsterdam).....	9
Zoekhulpen, databases & overige tips	10
Het Regionaal Archief Alkmaar (RAA)	11
Tijdschriften, kranten & boeken	11
Archieven.....	11
Afbeeldingen	12
Auteursrechten en Privacywetgeving	13

Inleiding

Bronnen uit en over de Tweede Wereldoorlog worden op veel verschillende plaatsen bewaard. Daarnaast zijn ze ook op veel verschillende manieren te raadplegen: via online zoekmachines, in studiezalen en dan alleen onder strikte voorwaarden, en alles daartussenin. Het kan daarom lastig zijn om informatie te vinden over wat iemand tijdens de Tweede Wereldoorlog heeft meegemaakt, of hoe het met diegene is afgelopen. We hopen met dit document een aantal handreikingen te geven die de zoektocht iets makkelijker kunnen maken, of die u helpen om uw zoektocht te verdiepen.

Na een korte introductie over de 'archievenwereld', ofwel de verschillende plekken waar bronnen te vinden zijn, gaan we in op een aantal thema's. Die thema's, zoals verzet en arbeidsinzet, komen vaak naar voren bij vragen van archiefbezoekers over personen in de Tweede Wereldoorlog. Na de thema's worden een paar belangrijke (archief)instellingen op een rij gezet, waar veel oorlogsbronnen en informatie over personen worden bewaard. Veel informatie uit dit document komt uit bestaande zoekwijzers, bijvoorbeeld die van het Nationaal Archief en het CBG. Een paar van die zoekwijzers zijn ook op een rij gezet. Ook de oorlogsbronnen die zich in het Regionaal Archief Alkmaar (RAA) bevinden komen aan bod – met een aantal tips over hoe daarin het beste te zoeken is. Het document wordt afgesloten met informatie over auteursrechten en de privacywetgeving, want ook daarmee krijgt u waarschijnlijk te maken tijdens uw zoektocht.

Mocht u na het lezen van dit document of tijdens uw onderzoek vragen hebben, dan kunt u contact opnemen met info@archieffalkmaar.nl.

De archievenwereld

In 'archievenland' zijn er veel verschillende soorten instellingen. Het Regionaal Archief Alkmaar is een gemeentelijk archief; we bewaren hier de archieven van [negen gemeenten](#) (lokale overheden) en een waterschap. Het [Westfries Archief](#) is ook een gemeentelijk archief, maar dan voor de regio West-Friesland. Zo zijn er bijvoorbeeld ook het Waterlands Archief en het Stadsarchief Amsterdam.

Naast deze gemeentelijke archieven zijn er de provinciale archieven. Voor onze regio is dat het [Noord-Hollands Archief](#). Daar worden naast archieven van lokale gemeenten (o.a. Haarlem, Uitgeest, Heemskerk) ook de provinciale en rijksarchieven bewaard. Bijvoorbeeld de archieven van de gevangenissen, ziekenhuizen en de rechtbanken in Noord-Holland (na 1811; voor 1811 liggen de rechtbankarchieven bij de gemeentearchieven, omdat de rechtspraak toen lokaal geregeld werd).

Het [Nationaal Archief](#) tot slot, bewaart de archieven van de centrale overheid (de ministeries e.d.) en het voormalig graafschap Holland. Hier zijn de archieven van bijvoorbeeld de V.O.C. ook te vinden.

Ook bronnen uit en over de Tweede Wereldoorlog zijn dus over die drie 'archieflagen' verspreid. Naast de bovenbeschreven overheidsarchieven, bewaren al die soorten archieven namelijk ook particulier archiefmateriaal. Dat is archiefmateriaal dat afkomstig is van privépersonen, instellingen, verenigingen, kerken, et cetera. Ook in dat soort materiaal zit veel informatie over de Tweede Wereldoorlog.

Tot slot zijn er nog de 'gespecialiseerde' instellingen. Zo bewaart het [IISG](#) te Amsterdam archieven die te maken hebben met de oorsprong, effecten en gevolgen van sociale ongelijkheid. Er liggen bijvoorbeeld archieven van vooraanstaande socialisten van over de hele wereld. Het [NIOD](#) is ook zo'n gespecialiseerde archiefinstelling, en die is belangrijk als het over de Tweede Wereldoorlog gaat. De volledige naam is het Instituut voor oorlogs-, holocaust- en genocidestudies. Er zijn natuurlijk ook veel buitenlandse archieven en instellingen die van belang zijn voor het zoeken naar informatie over personen tijdens de Tweede Wereldoorlog. De [Arolsen Archives](#) bijvoorbeeld.

Hieronder volgt een aantal tips m.b.t. het zoeken naar informatie over personen in de periode 1940-1945 (en vlak daarna). Dit document vangt aan met zoektips per 'thema'. Er zijn namelijk onderwerpen die vaak terugkomen, zoals de Arbeidsinzet, het verzet, collaboratie, het verblijf in concentratiekampen etc. Het document sluit af met verwijzingen naar archieven en websites waarop veel informatie over personen in de Tweede Wereldoorlog te vinden is.

Goede startpunten voor uw onderzoek zijn databases waarin materiaal uit verschillende instellingen wordt gecombineerd én op naam is ontsloten.

Twee belangrijke zijn de database van de Arolsen Archives (<https://arolsen-archives.org/en/search-explore/search-online-archive/>) en de database <https://www.oorlogslevens.nl/>. De laatste is een zoekdienst van het Netwerk Oorlogsbronnen (van het NIOD) en koppelt verschillende namendatabases uit Nederland aan elkaar. Verder is ook de database van de oorlogsgravenstichting een goede plek om uw onderzoek te starten: <https://oorlogsgravenstichting.nl/zoeken>

Informatie per thema

Arbeidsinzet

In de gemeentelijke archieven, maar ook in andere archieven, is helaas weinig bewaard gebleven m.b.t. de Duitse Arbeidsinzet. Veel archiefmateriaal is namelijk verloren gegaan. Het Nationaal Archief heeft een uitgebreide zoekwijzer gemaakt over het onderwerp:

<https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/zoekhulpen/tweede-wereldoorlog-dwang-arbeid#collapse-2955>

De Arbeidsinzet werd geregeld via de gewestelijke arbeidsbureaus. Die bureaus regelden ook de registratie van de individuele arbeiders. De archieven daarvan liggen in de gemeentelijke of regionale archieven. In het Regionaal Archief hebben we die stukken helaas niet: het archief van het arbeidsbureau uit ons werkgebied is niet bewaard gebleven voor de oorlogsperiode. Het nog bestaande [archief van het arbeidsbureau Alkmaar](#) loopt vanaf 1950 en ligt bij het Noord-Hollands Archief. Daarom is informatie over individuele dwangarbeiders uit deze regio vaak niet terug te vinden. Een kleine kans is er nog in het oorlogsarchief van het [Rode Kruis](#). Daarin bevinden zich de documenten van de Krankenkasse, een Duits ziekenfonds waarbij dwangarbeiders zich verplicht moesten aansluiten. Daarvan is helaas ook maar een heel klein deel van de gegevens bewaard.

Indien een dwangarbeider in een kamp heeft verbleven, zou er via de kampregistratie nog informatie bewaard kunnen zijn. Zie daarover meer in de paragraaf 'kampen'.

Archiefmateriaal over de organisatie van de dwangarbeid is wel regelmatig terug te vinden. Zo is er in het archief van de gemeente Heiloo 1928-1950, dat bij het RAA berust, een [dossier](#) te vinden 'inzake het vorderen van arbeidskrachten door de Duitse bezetter, 1943-1945'. Dergelijke dossiers zijn in meer gemeentearchieven te vinden. Ook dit soort dossiers bevatten vaak geen informatie over individuele arbeiders.

In de [Collectie Documentatie Tweede Wereldoorlog](#) (onder kop II.D.1.3 Arbeidsinzet) van het RAA is een aantal archiefstukken te vinden over de Arbeidsinzet van Alkmaarders in het buitenland en de organisatie van de Arbeidsinzet hier in de regio. Dat zijn bijvoorbeeld persoonlijke documenten van Alkmaarders die schrijven over hun periode van dwangarbeid in Duitsland, krantenknipsels over de Arbeidsinzet en de grote razzia van Alkmaar op 12 december 1944 en Duitse bevelen en affiches m.b.t. de Arbeidsinzet.

Indien degene die u zoekt in Duitsland tewerkgesteld werd, dan zou het kunnen dat er bij het desbetreffende lokale archief in Duitsland nog informatie te vinden is. Ook de zogenaamde Duitse Akten (zie voor meer uitleg de paragraaf Centraal Bureau voor Genealogie op p.8) kunnen informatie bieden.

Holocaust en oorlogsslachtoffers

Informatie over oorlogsslachtoffers is op veel verschillende plekken te vinden. Een belangrijk startpunt voor het zoeken naar joodse slachtoffers van de Holocaust is <https://www.joodsmonument.nl/>.

Nadat het in 1941 verplicht werd voor mensen van 'geheel of gedeeltelijk joodschen bloede' om zich te registreren, meenden verschillende personen dat ze ten onrechte als jood werden bestempeld. Zij maakten daartegen bezwaar op basis van (vaak vervalste) genealogische documenten. Die documentatie is verzameld in het [Archief Calmeyer](#), dat door het CBG wordt bewaard. Het bevat 5.700 namen – uitsluitend betrokkenen en familie kunnen toegang krijgen.

De [Oorlogsgravenstichting](#) draagt zorg voor de graven van Nederlandse oorlogsslachtoffers over de hele wereld. De organisatie heeft een archief opgezet met daarin gegevens van 180.000 Nederlanders die tijdens de Tweede Wereldoorlog omkwamen. Ook als zij geen aanwijsbaar graf hebben.

In verschillende lokale archieven zijn ook lijsten te vinden van oorlogsslachtoffers uit een bepaalde regio of gemeente. Zie bijvoorbeeld [dit document uit de gemeente Anna Paulowna](#). Het kan dus ook de moeite lonen om de gemeentearchieven uit de oorlogsperiode erop na te slaan.

Kampen

De administratie van de verschillende concentratie-, vernietigings-, internerings- en werkkampen wordt op verschillende plaatsen bewaard. De [Arolsen Archives](#) zijn een belangrijk startpunt om informatie over kampgevangenen terug te vinden. Verschillende namendatabases zijn daar namelijk aan elkaar gekoppeld.

Ook verschillende onlinemonumenten kunnen belangrijke informatie leveren. Bijvoorbeeld deze [website](#) over Nederlanders die in concentratiekamp Dachau hebben gezeten; deze [pagina over kamp Amersfoort](#) en [deze pagina over kamp Vught](#). Herinneringscentrum Kamp Westerbork legt de verhalen van slachtoffers vast in de [database Een Naam een Gezicht](#), waarin gegevens van verschillende archieven worden gekoppeld. Die is niet online te raadplegen, maar inlichtingen kunnen per e-mail worden ingewonnen.

Bronnen uit en over de verschillende Nederlandse kampen zijn te doorzoeken via de database 'kampen' van het initiatief oorlogsbronnen.nl: <https://www.oorlogsbronnen.nl/kampen>. Verder geeft de website <https://www.kamparchieven.nl/> een overzicht van welke archiefstukken er zijn bewaard over de verschillende Nederlandse kampen, in verschillende archiefinstellingen. [Hier](#) is bijvoorbeeld te zien welke archiefstukken er over kamp Schoorl te vinden zijn in het Regionaal Archief Alkmaar. Dat zijn met name documenten over het kamp die door de gemeente Schoorl zijn gemaakt. Het [NIOD](#) bewaart de Duitse archieven van verschillende Nederlandse internerings- en doorgangskampen, onder andere dat van [kamp Schoorl](#).

De gevangenen in Japanse interneringskampen werden geregistreerd op zogenaamde interneringskaarten. Op de kaarten die bewaard zijn is een digitale index gemaakt. Die kunt u raadplegen op [deze pagina](#) van het Nationaal Archief. In de database zijn alleen mensen terug te vinden die honderd jaar geleden of eerder zijn geboren. Kaarten van personen die korter dan honderd jaar geleden zijn geboren, zijn op te vragen via info@nationaalarchief.nl.

De verschillende transporten vanuit Nederlandse doorvoerkampen naar Duitse kampen zijn vastgelegd in de '[Chronologie der Deportationen aus den Niederlanden](#)', van het Bundesarchiv. Hieraan zijn geen namen gekoppeld, maar de pagina geeft een helder overzicht van de transporten die plaats hebben gevonden.

Soldaten & krijgsgevangenen

380.000 Nederlandse militairen werden er opgeroepen, toen Duitsland op 10 mei 1940 Nederland binnenviel. Ruim 16.000 soldaten stierven tijdens de oorlog – in gevechten of gevangenkampen. Het Ministerie van Defensie bewaart de stamboeken waarin militairen geregistreerd zijn die bij het uitbreken van de oorlog in het Nederlandse leger dienden. Informatie kan op verzoek uit het [persoonsarchief](#) worden opgevraagd. Het stamboek van soldaten in het [Koninklijk Nederlands-Indisch Leger](#) wordt bewaard door het Nationaal Archief.

Er zijn veel oorlogs onderscheidingen uitgedeeld voor verdiensten tijdens de Tweede Wereldoorlog, zoals de Militaire Willemsorde, het Bronzen Kruis, het Kruis van Verdienste en de Bronzen Leeuw. Meer informatie over de documentatie rond die onderscheidingen is te vinden bij het Nationaal Archief, via <https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/zoekhulpen/tweede-wereldoorlog-verzet-in-nederland#collapse-8026>

Op de [Erelijst van Gevallenen](#) zijn de namen terug te vinden van soldaten die in de periode 1940-1945 omkwamen in Nederlandse dienst. De namen worden echter door de nabestaanden aangedragen en het kan dus zijn dat een soldaat niet is aangedragen en daarom niet op de lijst voorkomt. Verder komen omgekomen soldaten voor in de database van de [Oorlogsgravenstichting](#).

Bij het Nationaal Archief wordt in de 'collectie [krijgsgevangenen](#)' archiefmateriaal bewaard over de krijgsgevangenschap van Nederlandse militairen in Duitsland tijdens de Tweede Wereldoorlog, en over hun repatriëring naar Nederland. Ook het archief van het [Rode Kruis](#) kan informatie bevatten over krijgsgevangenen. Gevangengenomen militairen die bij het KNIL of de marine dienden en in Japanse kampen terecht kwamen, werden geregistreerd op de [interneringskaarten](#) (zie hierboven, onder kampen).

Verzet

Er is relatief weinig archiefmateriaal bewaard van personen die in verzet kwamen tegen de bezetter. Juist door de aard van het verzet, het ondergrondse werk, waren er weinig officiële/overkoepelende instanties die documentatie aanlegden. De Binnenlandse Strijdkrachten zijn daarop een uitzondering: de belangrijkste verzetsgroepering bundelden daarin in september 1944 de krachten. In [het Nationaal Archief wordt een deel van het archief van de BS](#) bewaard – soms ook personeelsdossiers.

In 1980 konden leden van het voormalige verzet een Verzetsherdenkingskruis aanvragen. 15.000 mensen kregen er een uitgereikt. Hun namen komen voor in het Gedenkboek verzetsherdenkingskruis (1985). Dat boek is o.a. te raadplegen in het Regionaal Archief Alkmaar en bij het CBG. Het Ministerie van Defensie bewaart de documentatie rond de aanvragen en toekenningen van de kruizen. Die documentatie is via het [persoonsarchief](#) van Defensie op te vragen. Ook de onlinedatabase van [Yad Vashem](#), het Israëliëse Holocaust herinnerings- en documentatiecentrum, is van belang in de zoektocht naar mensen die mensen met een joodse achtergrond hebben geholpen.

Helaas kwamen veel verzetsmensen terecht in het Oranjehotel: daar hebben zo'n 26.000 mensen gevangengezeten. De 'dodenboeken' van de gevangenis, fotoboeken met portretfoto's van 734 omgekomen gevangenen, worden door het Nationaal Archief bewaard. Op de pagina over de dodenboeken kunt u bij 'andere bronnen' meer lezen over archiefmateriaal over personen die niet in het Oranjehotel zijn overleden, maar er wel gevangen hebben gezeten.

Het Regionaal Archief bewaart ook informatie m.b.t. personen in het verzet en verzetshandelingen. In de [Collectie Documentatie Tweede Wereldoorlog](#) gaat hoofdstuk II.G over het verzet in de regio. Ook het archief van de [Landelijke Organisatie voor hulp aan onderduikers, afdeling Alkmaar e.o.](#) wordt bij het RAA bewaard. In deze twee archieven wordt dus veel materiaal m.b.t. het verzet in de regio bewaard. Maar de documentatie is veelal achteraf verzameld of aan het RAA geschonken en daardoor niet systematisch. Slechts een heel klein deel van de verzetsmensen uit de regio zal in deze archieven terug te vinden zijn.

Als een verzetsdeelnemer ooit gearresteerd is, kan het zijn dat er informatie over hem of haar te vinden is in de documentatie die werd aangelegd door het Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging na de oorlog. De kans is namelijk aanwezig dat degenen die aan de 'Duitse kant' bij die arrestatie betrokken waren na de oorlog vervolgd zijn. Informatie over de betrokken verzetsdeelnemer kan dan dus in het

dossier van de collaborateur zitten. Zie 'Collaboratie & Duitse krijgsdienst' over het CABR. Het CABR heeft een database Verzetsslachtoffers aangelegd – u kunt die niet zelf inzien, maar moet daartoe een verzoek doen (via info@nationaalarchief.nl).

Europeanen die geallieerde piloten hebben geholpen, werden in 1946 onderscheiden door de Verenigde Staten. Om vast te stellen wie in aanmerking kwam voor zo'n onderscheiding is veel onderzoek verricht. De bijbehorende documentatie, de zogenaamde *helper files*, en lijsten met personen worden bewaard door de Amerikaanse [National Archives](#).

Tot slot zijn de oorlogsarchieven van het [Rode Kruis](#) ook voor informatie over verzetsdeelnemers van groot belang. Meer informatie over die archieven vindt u verderop in dit document.

Collaboratie & Duitse krijgsdienst

Tijdens de Tweede Wereldoorlog traden er circa 25.000 Nederlanders in dienst bij de Duitse strijdkrachten. Veel documentatie hierover is verloren gegaan. Bij de [Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge](#), de Duitse Oorlogsgravenstichting, en het [Rode Kruis](#) kan informatie worden ingewonnen over Nederlandse soldaten die in Duitse krijgsdienst vermist raakten of sneuvelde. Verder bewaren ook het [Militärarchiv](#) Freiburg (deel van het Bundesarchiv) en de [Deutsche Dienststelle/WASt](#) te Berlijn persoonsdossiers van buitenlanders die voor Duitsland vochten.

Daarnaast waren er ook veel Nederlanders die in eigen land collaboreerden met de bezetter. Zij werden, net als degenen die waren toegetreten tot de Duitse krijgsdienst, na de oorlog vervolgd. De documentatie die daarvoor is verzameld vormt de belangrijkste informatiebron over collaborateurs.

Na de oorlog werden er Bijzondere Gerechtshoven opgericht die collaborateurs berechtten. Dat konden mensen zijn die toe waren getreden tot de NSB, maar ook mensen die jacht op joden en verzetsmensen maakten. In het [Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging](#) (CABR) worden de dossiers van de aangeklaagden bewaard. In die dossiers zit vaak ook veel persoonlijk materiaal van de verdachten, dat als bewijsmateriaal in beslag was genomen (bijvoorbeeld dagboeken en foto's). Het CABR wordt bij het Nationaal Archief bewaard. Op de CABR-pagina van het Nationaal Archief is te lezen wat er in dit archief te vinden is en wat de voorwaarden voor raadpleging zijn – het archief valt onder de AGV (het bevat immers bij uitstek bijzondere persoonsgegevens) en is daardoor beperkt openbaar.

Verder is het beperkt bewaard gebleven [NSB-archief](#) nog van belang. Dat wordt bewaard bij het NIOD. Daarin bevinden zich nog enkele (zeer incomplete), doorgaans niet-alfabetische namen- en ledenlijsten – veelal van NSB-functionarissen. De volledige NSB-ledenadministratie bestaat niet meer.

Omdat veel materiaal over dit onderwerp nog in openbaarheid is beperkt, kan het de moeite lonen om uw zoektocht te beginnen in gedigitaliseerde kranten. Arrestaties of uitkomsten van processen werden immers met regelmaat in de krant vermeld. Op www.delpher.nl zijn de krantendatabases van veel verschillende instellingen te vinden. Die kunnen op term of naam doorzocht worden. Ook de krantendatabase van het RAA (<https://kranten.archiefalkmaar.nl/>) is aan Delpher gekoppeld.

Belangrijke archiefinstellingen en archieven

Arolsen Archives (Hessen)

Slachtoffers van de Holocaust, tewerkgestelden en concentratiekampgevangenen kunnen een aanvraag om informatie indienen bij de Arolsen Archives – voorheen International Tracing Services. Het is een voortzetting van de zoekdienst van de Verenigde Naties en het Duitse Rode Kruis. Het is de grootste bewaarplaats van gegevens over oorlogsslachtoffers in de wereld.

De archieven kunnen in de eerste instantie op naam doorzocht worden. Als daar geen resultaten uit voortkomen, kan het de moeite lonen om een [informatieverzoek](#) naar Arolsen Archives te verzenden. Dan worden ook niet-doorzoekbare archiefstukken meegenomen.

<https://arolsen-archives.org/en/search-explore/search-online-archive/>

Het Rode Kruis (Nationaal Archief)

Het Rode Kruis is een heel belangrijke instantie wanneer het gaat om informatie over personen gedurende de Tweede Wereldoorlog. De instantie moest informatie verstrekken aan de familie van soldaten die gewond raakten, sneuvelen of tot krijgsgevangene werden gemaakt. Tijdens en vlak na de Tweede Wereldoorlog moest het Rode Kruis ook vermiste landgenoten opsporen. Het archief bevat documenten over zo'n 1,5 miljoen mensen.

Het [oorlogsarchief van het Rode Kruis](#) ligt bij het Nationaal Archief. Het is grotendeels nog in openbaarheid beperkt i.v.m. de privacywetgeving, maar aanvragen tot inzage kunnen via de website van het Nationaal Archief worden gedaan. Daar wordt ook meer informatie gegeven over wat er wel en niet te vinden is in het oorlogsarchief van het Rode Kruis.

Het Rode Kruis gebruikte een kaartstelsel om alle informatie over vermiste en gesneuvelde personen bij te houden. Op deze zogenaamde Rode Kruiskaarten staat waar de persoon in kwestie is overleden en of er al dan niet een graf bestaat. Ook informatie over de overlijdens- of begraafomstandigheden is vaak vermeld. Deze kaarten zijn te vinden bij het Centraal Bureau voor Genealogie (CBG) te Den Haag, en kunnen online doorzocht worden op naam via [CBGverzamelingen](#).

Het Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging (Nationaal Archief)

Het [CABR](#) bewaart de dossiers van iedere persoon die werd beschuldigd van samenwerking met de Duitse bezetter, verraad, NSB-lidmaatschap of het in dienst treden bij het Duitse leger. Na de Tweede Wereldoorlog ondergingen ruim 300.000 Nederlanders de zogenaamde bijzondere rechtspleging. Van al die mensen is een dossier aanwezig bij het CABR. Ook als personen onschuldig werden bevonden. In de CABR-archieven komt indirect ook veel informatie voor over verzetsmensen – bijvoorbeeld als zij waren verraden door iemand die in het CABR-archief voorkomt.

De CABR-archieven zijn voorlopig alleen in te zien na een aanvraag bij het Nationaal Archief, waar de CABR-documentatie wordt bewaard. De archieven zijn ontsloten door middel van kaartsystemen.

Centraal Bureau voor Genealogie (Den Haag)

Na 1938 kreeg iedereen in Nederland een persoonskaart. Voor 1938 registreerde een gemeente alle gezinsleden samen op een kaart (een gezinskaart), maar nu ging men over op een individueel kaartensysteem: de persoonskaarten. Op zo'n persoonskaart staat veel informatie over de persoon in kwestie: geboorte- en overlijdensdata en locaties, adressen, huwelijken, kinderen, et cetera. Zo'n persoonskaart kan dus een belangrijke bron van basisinformatie zijn. De kaarten zijn aan te vragen wanneer iemand twee jaar of langer geleden is overleden via <https://cbg.nl/diensten/uittreksels-pkpl/>.

Een andere belangrijke bron bij het CBG zijn de Duitse akten. Na de oorlog hebben de Duitse ambtenaren van de Burgerlijke Stand afschriften gemaakt van geboorte-, huwelijks- en overlijdensakten die betrekking hadden op buitenlanders die tijdens de oorlog al dan niet gedwongen in Duitsland verbleven. Het CBG beheert de afschriften van de Nederlanders die in de Duitse akten voorkwamen. De akten zijn, net als de Rode Kruiskaarten die het CBG bewaart, op naam te doorzoeken via <https://cbgverzamelingen.nl/zoeken?search=&collection=Oorlogsbronnen>. Zie voor meer informatie over de oorlogsbronnen van het CBG ook <https://cbg.nl/bronnen/cbg-verzamelingen/oorlogsbronnen/#2>.

Veel archiefmateriaal/informatie van het CBG kan online worden geraadpleegd, al dan niet op aanvraag. Archiefmateriaal dat niet online verstrekt kan worden, kan in de studiezaal van het Nationaal Archief worden ingezien. Het CBG heeft dus geen eigen studiezaal. De aanvraagprocedure van de stukken van het CBG loopt wel via het CBG (en dus niet via het Nationaal Archief, waar de stukken wel bekeken moeten worden). [Hier](#) vindt u meer informatie over de aanvraagprocedure.

NIOD Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies (Amsterdam)

Het [NIOD](#) bewaart verschillende collecties over de Tweede Wereldoorlog. Er wordt dus archiefmateriaal bewaard waarin informatie over personen kan zitten. Zo bevatten de collecties '[Europese dagboeken en egodocumenten](#)' en '[Nederlands-Indische dagboeken en egodocumenten](#)' veel brieven, dagboeken en andere persoonlijke documenten uit de Tweede Wereldoorlog. Ook kamparchieven worden door het NIOD bewaard – de archieven van Vught en Westerbork bijvoorbeeld.

Verder is het NIOD een belangrijke speler in het ontsluiten van oorlogsbronnen. Via <https://www.oorlogsbronnen.nl/> zijn oorlogsarchieven uit heel Nederland te benaderen. De website <https://www.oorlogslevens.nl/> is ook door het NIOD in het leven geroepen.

Zoekhulpen, databases & overige tips

Er zijn veel online zoekhulpen te vinden m.b.t. het zoeken naar personen in oorlogsbronnen. Uit veel van die zoekhulpen is geput voor dit document. Een aantal belangrijke op een rij:

- De zoekhulpen van het Nationaal Archief zijn zeer informatief. Er zijn zoekhulpen over veel verschillende onderwerpen, zoals de Arbeidsinzet, het verzet, Japanse Interneringskaarten, etc.:
https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/zoeken?activeTab=research_guides&qf_onderwerpen_term_name=Tweede%20Wereldoorlog
- Het CBG heeft een mooie pagina over het zoeken naar personen in de Tweede Wereldoorlog: <https://cbg.nl/kennis/themas/de-tweede-wereldoorlog/>
- Het NIOD heeft overzichtspagina's opgesteld van belangrijke [onderzoeksinstituten](#) en [archieven](#) waarin onder andere Tweede Wereldoorlog-gerelateerde informatie te vinden is.

Er is een aantal grote databases waarin veel materiaal over (personen in) de Tweede Wereldoorlog is verzameld. <https://www.tracesofwar.nl/> is een belangrijke internationale database, net als de eerder genoemde website van de [Arolsen Archives](#), het [Netwerk Oorlogsbronnen](#) en de daaraan verbonden zoekmachine [Oorlogslevens](#). Ook de website van de [Oorlogsgravenstichting](#) bevat veel namen.

Het Regionaal Archief Alkmaar (RAA)

Ook in de lokale en regionale archieven, zoals het RAA, wordt veel materiaal bewaard over (personen tijdens) de Tweede Wereldoorlog. Anders dan instellingen zoals het NIOD hebben die archieven alleen archiefmateriaal uit of over hun eigen werkgebied in de collectie. Een archiefstuk of informatie over een verzetsactie in Zaandam kunt u dus het beste in het Gemeentearchief Zaanstad zoeken, in het RAA komt u daarover waarschijnlijk niets tegen. Het kan wel dat er informatie over bijvoorbeeld een Amsterdamse verzetsheld die in Limmen is gefusilleerd bij het RAA te vinden is. Materiaal over die fusillade zal zich namelijk wél bij het RAA bevinden, omdat Limmen in het werkgebied van het RAA is. Maar informatie over de verzetsdaden die de verzetsheld in Amsterdam heeft verricht liggen dan weer bij het Stadsarchief Amsterdam (of bij een overkoepelende instelling zoals het NIOD).

Hieronder zetten we uiteen hoe u kunt zoeken naar materiaal in de collecties en archieven van het Regionaal Archief Alkmaar. Veel andere archiefinstellingen zijn op dezelfde manier ingericht als het RAA. Archiefinventarissen komt u in ieder archief tegen, en de meeste archieven hebben ook een aparte bibliotheek en beeldafdeling. U zult veel van het onderstaande dus ook kunnen toepassen wanneer u in een andere archiefinstelling dan het RAA op zoek gaat naar informatie.

Het RAA en veel andere archieven hebben een knop 'personen zoeken' op de website. Die knop leidt vaak naar een database waarin namen zijn verzameld uit met name genealogische bronnen (zoals geboorte- en overlijdensakten en de bevolkingsadministratie). Daarom zult u daarin waarschijnlijk weinig oorlog-gerelateerde informatie over personen tegenkomen. Overlijdensakten (openbaar na vijftig jaar) zijn daar mogelijk wel te vinden; daarin kunt u de overlijdensdatum en -plaats van een persoon achterhalen maar een doodsoorzaak of andere 'contextuele' informatie staat er niet op die akten.

Tijdschriften, kranten & boeken

Over veel WOII-gerelateerde onderwerpen is al eens gepubliceerd. Veel informatie over lokale gebeurtenissen en lokale personen is verzameld en beschreven door bijvoorbeeld de historische verenigingen. Het is daarom raadzaam om de tijdschriften van die verenigingen te doorzoeken. Veel verenigingen uit het werkgebied van het RAA hebben hun tijdschriften gedigitaliseerd, waardoor ze ook op term (of naam) te doorzoeken zijn via <https://tijdschriften.archiefalkmaar.nl/>. Het kan ook lonen om de websites van de verschillende historische verenigingen te raadplegen. De verenigingen zijn immers lokale experts en hebben vaak ook bronnenmateriaal verzameld.

Ook kranten (www.delpher.nl voor de nationale database en <https://kranten.archiefalkmaar.nl/> voor de database van het RAA) bevatten veel informatie. Tijdens en vooral na de oorlog is immers veel geschreven over gebeurtenissen in de oorlog. Als een zoekopdracht wel resultaten geeft, maar het artikel *geblurd* wordt weergegeven, betekent dit meestal dat er nog auteursrechten op de krant rust. In het geval van het RAA kunnen de artikelen dan op de studiezaal worden geraadpleegd.

In de bibliotheek van het Regionaal Archief Alkmaar treft u ook veel boeken, tijdschriften en ander materiaal over de Tweede Wereldoorlog in de regio aan. U kunt door de [catalogus](#) zoeken naar de boek- of artikeltitels. De werken zelf zijn vervolgens bij het RAA te raadplegen en/of te lenen.

Archieven

Binnen het RAA zijn op veel verschillende plekken brokjes informatie over de Tweede Wereldoorlog en personen in die periode te vinden. De [Collectie Documentatie Tweede Wereldoorlog](#) bevat veel materiaal, van Duitse propaganda tot dagboeken en van krantenknipsels en illegale krantjes tot affiches. Veel van dat materiaal is ook online te bekijken. Het archiefmateriaal dat in de collectie

Tweede Wereldoorlog is verzameld is afkomstig van particulieren. De stukken zijn dus door individuen of stichtingen aan het RAA geschonken en zo in de collectie terechtgekomen.

Naast de bovengenoemde collectie bevatten ook de overheidsarchieven die het RAA bewaart veel informatie. Om deze te raadplegen, is het eerst van belang vast te stellen welk gemeentearchief u nodig heeft. Oudorp valt nu bijvoorbeeld onder de gemeente Alkmaar maar was tijdens de Tweede Wereldoorlog een zelfstandige gemeente. Dus voor Oudorps materiaal moet u op zoek gaan in het [gemeentearchief van Oudorp](#). Daarnaast is het ook van belang te letten op de periodisering van een archief. Het [archief van de gemeente Alkmaar 1920-1944](#) zal immers geen materiaal over de bevrijding en de nasleep van de oorlog bevatten; die archiefstukken zitten in het [archief van de gemeente Alkmaar 1945-1988](#).

Elk archief, zoals de Collectie Documentatie Tweede Wereldoorlog en de bovengenoemde gemeentearchieven, heeft een zogenaamde archiefinventaris gekregen. Dat is een soort inhoudsopgave van een archief, waarin alle archiefstukken een nummer hebben gekregen en kort worden beschreven. Soms staan de scans van dat archiefstuk onder de beschrijving in die inventaris: dat is bij de Collectie Documentatie Tweede Wereldoorlog vaak het geval. In veel gevallen zijn de stukken (nog) niet online beschikbaar. Dan kunt u ze komen bekijken in de studiezaal van het RAA. U kunt ze dan met de knop 'reserveren' aanvragen. Als die knop er niet bij staat, betekent dat mogelijk dat het archiefstuk niet beschikbaar of beperkt openbaar is. Dan kunt u meer informatie vragen via info@archieffalkmaar.nl.

Het doorzoeken van de archieven gebeurt dus via de archiefinventarissen. Die kunt u opzoeken via de knop 'archieven' op de website van het RAA. De makkelijkste manier om door zo'n inventaris te zoeken, is om de PDF-versie ervan te openen (zie de knop 'download als PDF'). Dan kunt u met CTRL+F door de beschrijvingen van de archieven zoeken.

Afbeeldingen

Er is natuurlijk ook beeldmateriaal uit/over de Tweede Wereldoorlog te vinden. Dat beeldmateriaal kan verstopt zitten in bijvoorbeeld archieven of kranten, maar veel archiefinstellingen hebben ook een aparte afdeling voor afbeeldingen. De gedigitaliseerde afbeeldingen van het RAA zijn te raadplegen via de knop 'beelden'.

Als u op zoek bent naar afbeeldingen uit het werkgebied van het RAA, is die [beeldbank](#) van het RAA een goede plaats om te zoeken. Maar ook de beeldcollecties van het [Noord-Hollands Archief](#) en de [beeldbank WOII](#) van het NIOD zijn daarvoor goede plekken. Daarnaast hebben veel instellingen ook beeldmateriaal dat (nog) niet gedigitaliseerd is, dus het kan altijd de moeite lonen om navraag te doen. Het is overigens wel zo dat het gedurende een groot deel van de oorlog verboden was om te fotograferen en te filmen. Beeldmateriaal uit oorlogstijd is daarom relatief schaars.

Auteursrechten en Privacywetgeving

Ook voor informatie uit en over de Tweede Wereldoorlog geldt dat er [auteursrechten](#) op kunnen rusten, of dat informatie met het oog op de privacywetgeving niet verspreid mag worden.

Als u een afbeelding heeft gevonden en u kunt die downloaden, dan is het prima om de afbeelding voor eigen gebruik op te slaan. Maar als u foto's of andere '[originele werken](#)' (daaronder vallen bijvoorbeeld ook schilderijen, tekeningen en egodocumenten als dagboeken en brieven) wilt verspreiden of publiceren, dan moet u rekening houden met de auteursrechten. Als u twijfelt of er rechten berusten op een afbeelding, ook als u die kunt downloaden, kunt u het best navraag doen bij de bewaarder van de afbeelding of er iets bekend is m.b.t. de rechten. Let er ook op dat op afbeeldingen ook [portretrecht](#) kan rusten.

Ook de privacywetgeving, zoals de [Algemene Verordening Gegevensbescherming](#), heeft invloed op het vinden en gebruiken van materiaal uit de Tweede Wereldoorlog. Sommige archiefstukken bevatten bijzondere persoonsgegevens, bijvoorbeeld over religie of over het in aanraking komen met justitie, en mogen daarom niet zomaar openbaar gemaakt worden of online worden gepubliceerd. Archiefstukken waar dit voor geldt zijn vaak 'in openbaarheid beperkt'. Ze mogen niet zomaar worden bekeken, (online) gepubliceerd worden of worden verspreid. Daarom is bijvoorbeeld het CABR bijna volledig in openbaarheid beperkt. Er gelden voor dat archief zeer strikte regels voor inzage.

Voor wat 'in openbaarheid beperkte' archiefstukken uit overige archieven betreft: deze kunnen vaak na het tekenen van een onderzoeksverklaring wel ter inzage worden gegeven. Meer informatie hierover vindt u bij de bewarende instelling. Meer uitleg over dit onderwerp kunt u vinden in [dit document](#) van de website Oorlogsbronnen. Daarnaast hebben overheidsinstellingen een Functionaris Gegevensbescherming in dienst – bij de FG's kunt u terecht met vragen over de privacywetgeving. Maar ook als een archiefstuk wel volledig openbaar is, zult u bij het verspreiden van de informatie uit dat archiefstuk de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) in acht moeten nemen.